27990 X

UPPLAND

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Möja

17/3 1970

Westin, John, 1970

Sälfångst med nät i Stockholms skärgård. 4 bl. 4:o
1 " " (teckn.)

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 27990, John Westin, UPL

Sälfångst med nät i Stockholms skärgård. Möja s:n, Uppland

Uppt. John Westin, Uppsala

Sälfångst med nät ägde i synnerhet rum på vintern under is och detta även i mellanskärgården (Värmdö-Djurö-Ljusterö) så sent som omkr. 1900.

I större fjärdar har sälen på flera ställen andhål i isen, som han håller öppna. Luftblåsor, som vid blankis syns genom isen, visar var han håller till. Om man med en ispik hugger hål och luft bubblar upp, har sälen nyss varait där. Blåsorna kallas "sälblåsor" [ʃæhbhasər].

Men nära land söker sälen sig till de sprickor och hål som finns litet varstans mellan isen och strandkanten. Sälnäten [ʃæhnetən] sättas därför tätt invid land och då främst vid fram-

Landsmålsarkivet Uppsala 27990
John Westin 1970 MÖJA
UPL.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 27990, John Westin, UPL

springande eddar, som sälen måste kunna, eller i djupa sund, där man av erfarenhet vet att sälen brukar "stiga" [stiga] fram. Nätet, som saknar nedertelen (eller has en sidan av den tråd) fästes inne vid land i en lättbruten sticka av t. ex. en murken alkvist. Yttre ändan fästes däremot med ett kraftigare rep i en grov pinne, som huggs ned i isen i ett trångt hål och får frysa fast. Flötena i nätets övertelen består av smala granstickor, som bränts för att de inte ska suga åt sig vatten så lätt. Se fig. 1.

När sälen, som simmar nära stranden för att ha nära till lufthål, kör han i nätet. Då bryts alkvisten av. Under sina försök att frigöra sig trasslar han in sig mer och mer och mystar på sig hela nätet och blir till slut hängande vid nätets yttre ända. Han kräver nu snart av brist på luft.

Landsmålsarkivet Uppsala 27990
John Westin 1970 MÖJA
UPL.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 27990, John Westin, UPL

3.

Fig. 2

Sälfångst med nät i öppet vatten ägde rum på hösten, då gråsälarna stiger norrut mot Bottniska viken (Vikaren vandrar inte), och det är endast vid de yttre ögrupperna sådant "fiske" bedrivits.

Nåten sättes vid grund, där man visste att säl brukade simma förbi eller gå upp för att vila. Inre nätändan fästes vid en sten på grundet medelst en ullgarnstråd, som lätt brast. Yttre ändan fästes stadigt vid ett större träflöte och förankrades med en tung sten. Liksom i förra fallet -på vintern- rullade sälen, under sina försök att komma lös, in sig i hela nätet, men då han hade möjlighet att andas, levde han vid viktningen och måste klubbas eller skjutas ihjäl. (Ett sälnät från norra ~~Ska~~ norra Upplands skärgård finns på Upplandsmuséet i Uppsala.)

Landsmålsarkivet Uppsala 27990
John Westin 1970 MÖJA
UPL.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 27990, John Westin, UPL

En rätt av sälspäck.

Uppt. i Möja s:n Uppland.
Uppt. John Westin, Uppsala
Medd. Johan Viktor Westin, Korsö, Möja, f. 1867

Tilkor var ett slags kroppkakor [tɪl̲kər] med tärningar av sälspäck i stället för fläsk.

Ingredienser: rågmjöl, salt, vatten och finskurna tärningar av färskt sälspäck. Massan formades till bullar och lades i en gryta och kokades i vatten. "Det blev så fett så spade villa ta ell. Men dé vá gott, å så var dé så bra för bröste"

"Man gjorde paltbröd åv själblod också, å já minns att Karl-Erik grävde ur blo'n på en själ, som han fått i nät, fast han (sälen) vá kvävd å blo'n hadde levrá sej"

Landsmålsarkivet Uppsala 27990
John Westin 1970 MÖJA
UPL

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 27990, John Westin, UPL

Fig. 1. Sälnät satt under is.
Ingen skala. Möja, Storkholms skärgård.

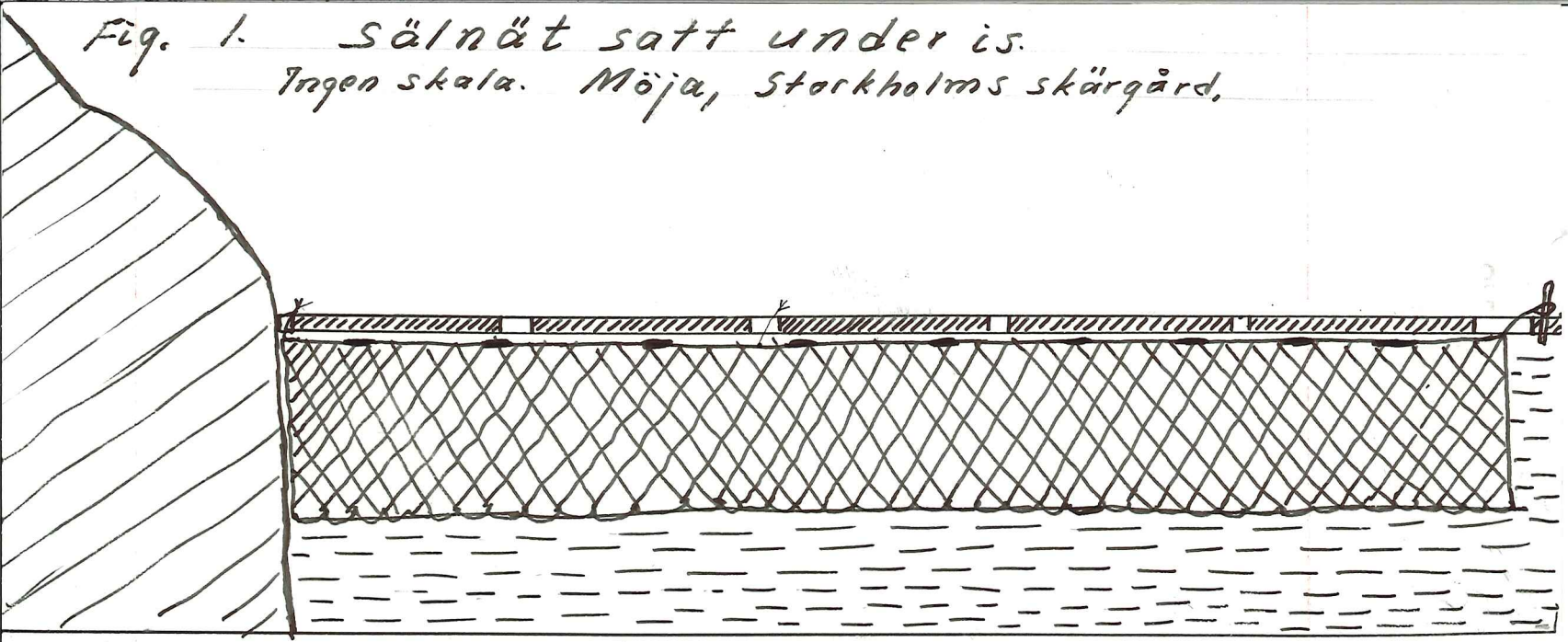

Fig. 2. Sälnät satt i öppet vatten

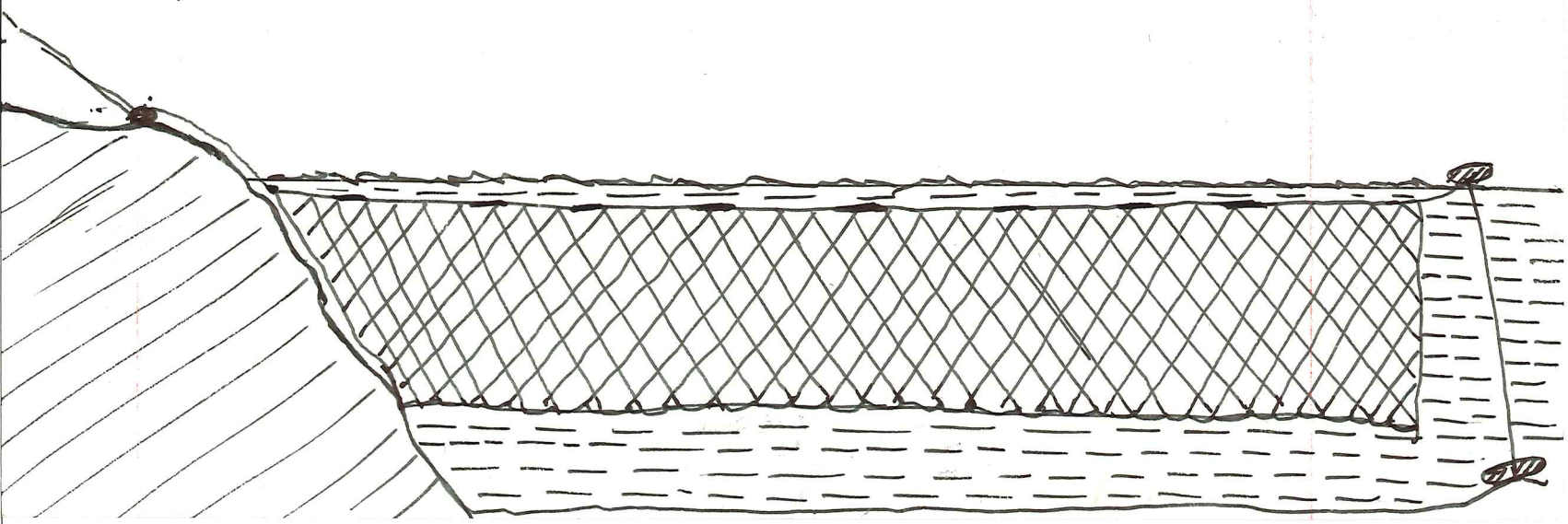

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 27990, John Westin, UPL